

Nález sídlištního objektu kultury nálevkovitých pohárů a eneolitické sekery v Bačalkách, okr. Jičín

Radek Novák – Petr Šída – Lenka Kovačiková

ÚVOD

Na počátku září 2015 proběhl rozsahem malý záchranný archeologický výzkum, vyvolaný liniovým výkopem pro optický kabel v blízkosti vsi Bačalky v okrese Jičín (*obr. 1*). Výkop protnul sídlištní objekt kultury nálevkovitých pohárů (KNP), který prozkoumali pracovníci Regionálního muzea a galerie v Jičíně (dále RMaG). Realizace archeologického výzkumu vzbudila zájem místních obyvatel o lokalitu a o několik měsíců později přibyla do sbírek jičínského muzea kamenná broušená sekera eneolitického stáří. Následující text shrnuje získané nálezy.

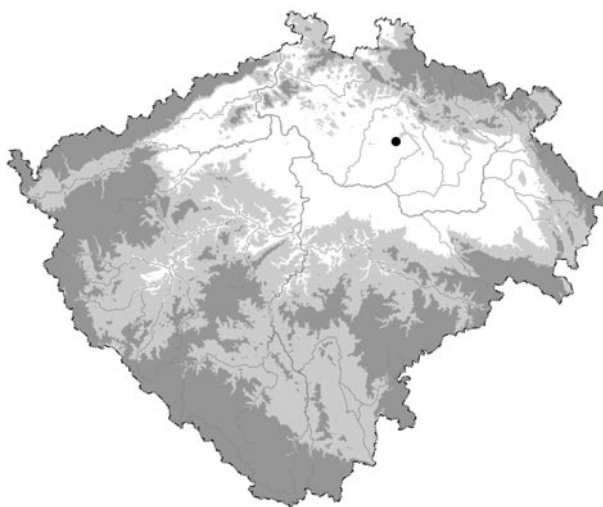
POLOHA LOKALITY A PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Bačalky leží asi 5 km ZSZ od městečka Libáň na táhlém návrší, jehož nejvyšší vrcholek (kóta 376 m n. m., Na roztrhaném) leží cca 1,3 km SZ od popisované lokality, druhý nejvyšší (kóta 374, Kopanina) cca 0,6 km týmž směrem. Návrší je orientováno ve směru ZSZ–VJV, na SZ a Z je ohraničeno strží/údolím Hasinského potoka, dále na JZ a J širším údolím téhož Hasinského a dále Dětenického (Osenického) potoka. Na S a V je lemováno strží/údolím potoka Záhubky. Z jižního a severního okraje Bačalek je dobrý výhled na Krkonoše, Veliš, Trosky, Vyskeř a Mužský.

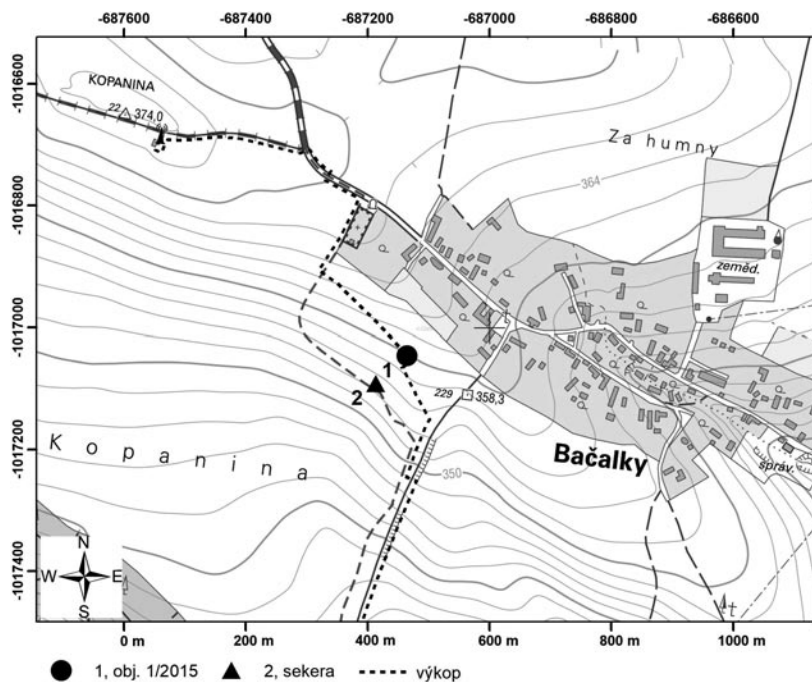
Předmětnou lokalitu nalezneme na poli při západním okraji vsi (*obr. 2*) na svahu orientovaném k JJZ o sklonu 5°. Výkop protnul zahlučený objekt přibližně ve východním koutu pozemku parc. č. 217/17 (k. ú. Bačalky, *obr. 3*). Nadmořská výška zde dosahuje hodnoty 360 m. Nejbližší vodotečí je občasný bezejmenný tok cca 300 m VSV, protéká přibližně osou Bačalek a v intravilánu je většinou zatrubněný. Podle tvaru terénu a vodní nádrže u domu č. p. 15 lze předpokládat zaniklou vodoteč cca 150 m SV od lokality, v ose severozápadní části Bačalek. Ostatně krajinu Bačalek odvodňují výlučně drobné vodoteče. Hasinský potok přibírá Dětenický i Záhubku a vlévá se v blízkosti města Rožďalovice do říčky Mrliny.

Z hlediska geomorfologického členění patří krajina Bačalek do okrsku Jičíněveské pahorkatiny (Markvartické plošiny). Jedná se o členitou pahorkatinu složenou z coniackých slínovců, vápnitých jílovců a pískovců; vytváří málo rozčleněný, k jihu a jihovýchodu ukloněný, erozně denundační povrch plošin mírných svahů, s mělkými údolními svahových potoků v povodí horní Mrliny, zčásti Cidliny a Klenice (*Demek – Mackovčín eds. 2006*).

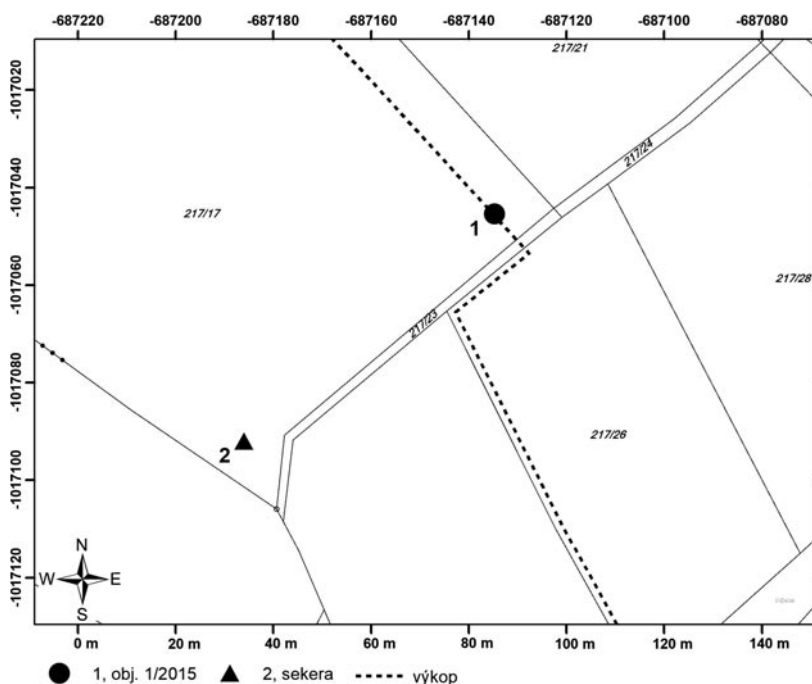
Podloží zkoumaného území je podle geologické mapy 1 : 50 000 (<http://geoportal.cenia.cz>) tvořeno jílovcem vápnitými až slínovci. Půdní pokryv tvoří dle půdní mapy 1 : 50 000 (<http://geoportal.cenia.cz>) luvizem modální. Z klimatického hlediska pak Bačalky spadají do mírně teplé oblasti MT 10 a 11 (*Quitt 1971*).

Obr. 1. Bačalky, okr. Jičín. Poloha lokality na mapě Čech

Obr. 2. Bačalky, okr. Jičín. Poloha objektu 1/2015 a sekery nalezené v roce 2016 na mapě ZM 1 : 10 000, list 13-12-03. Souřadnicový systém JTSK

Obr. 3. Bačalky, okr. Jičín. Poloha objektu 1/2015 a sekery nalezené v roce 2016 promítnuté do aktuální katastrální mapy. Souřadnicový systém JTSK

HISTORIE ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZŮ V OKOLÍ LOKALITY

Starší archeologické nálezy z k. ú. Bačalky jsou velice skromné. Jediný pravěký keramický zlomek pochází z bývalé sbírky muzea v Libáni (dnes sbírka RMaG, č. př. 714/04, staré inv. číslo 36). Zlomek lze přiřadit období popelnicových polí, nálezové okolnosti neznáme. Záchranný archeologický výzkum z roku 2015, který je předmětem tohoto textu, zvýšil zájem místních obyvatel o lokalitu a již následujícího roku přibyla do sbírek RMaG eneolitická kamenná broušená sekerka (viz níže). V době redakční uzávěrky tohoto textu předal nálezce bronzový náramek nalezený při SV okraji Bačalek na pozemku parc. č. 371/1 v k. ú. Osenice (nezpracováno, uloženo v RMaG č. př. 1/2018).

Z katastrů Horních Rokytnan, Dolních Rokytnan a středočeských Veselic neznáme dokonce žádné stopy aktivit z období pravěku. Další sousední katastry jsou také velice chudé. Z k. ú. Záhuby a Lično u Milkovic pochází po jednom neolitickém kamenném nástroji (Stocký 1926, mapa 3). V budoucnu si za-

slouží pozornost ostrožna „Kvíčalka“ severozápadně od vsi Lično. Na základě studia digitálního modelu terénu ohlásili existenci valového opevnění nezávisle na sobě Roman Sirovátka a Martin Malý (ústní sdělení). Pozornosti by neměla ujít ani ostrožna „Na hrádkách“ situovaná severně od první jmenované. Nálezy z těchto poloh dosud nevidujeme.

Z k. ú. Osenice známe nálezy kultury s lineární keramikou z areálu cihelny při severním okraji Osenic (RMaG č. inv. 23/98, 24/98). Zde na pozemku parc. č. 388/2 realizovala v roce 1998 archeologický výzkum E. Ulrychová, a to v souvislosti s rozšiřováním těžebního prostoru cihelny (Ulrychová 2000). Podle okolního terénu lze soudit, že před těžbou šlo o pozici naleziště ve svahu orientovaném k JJV o sklonitosti cca 7°. Protože neznáme bližší nalezové okolnosti, můžeme uvažovat o druhotně přemísťovaných nálezech v důsledku svahové eroze z prostoru jižně od Bačalek. Z osenické cihelny (hliník cihelny E. Řeháka) pochází také nález laténského kostrového hrobu z roku 1936 (Venclová 2001, 366–367; Waldhauser 1996, 53, 112). Žárový hrob z doby římské byl nalezen na novém hřbitově při kopání hrobu v roce 1877 (Černý 1878, 822).

Neolitické, eneolitické a další nálezy z nedalekých Dětenic byly shrnuty nedávno, včetně prozkoumané sídlištní situace s kostrovým pohřbem lidského jedince kultury s vypíchanou keramikou (Novák et al. 2017). Rovněž nedávno byly shrnuty nalezové situace kultury nálevkovitých pohárů v rámci okresu Jičín, včetně posledně prozkoumané lokality v k. ú. Chyjice (Novák – Šída 2017).

POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE

Výkop pro optický kabel byl trasován od silnice Osenice–Rokytná, přibližně od remízku s pozůstatkem strže (kóta 272 m n. m.), přes silnici k SSV podél cesty kopírující hranici lesa a dále k západnímu okraji Bačalek, který minul přes pole k SZ okraji vsi a odtud podél silnice a cesty k vysílači na návrší Kopanina (kóta 374 m n. m.). Celková délka výkopu činila 2220 m, šířka 0,3 m a hloubka 1 m. Na poli při západním okraji vsi Bačalky protnul jediný zahloubený objekt (1/2015). Výkop téměř zničil JZ část objektu. Po začátní a dokumentaci takto vzniklého svislého řezu objektem, byla sejmuta ornice a zbytek objektu vy-preparován. Výplň objektu byla odebrána téměř v celém objemu a později proplavena, a to včetně výkopku promíšeného s ornici. Byla tak získána, kromě velmi malých zlomků keramiky a štípané industrie, kolekce zlomků zvířecích kostí. Uhlíky z výplně se bohužel vyseparovat nepodařilo, pomíneme-li výkopku promíchaný s recentní ornici. Tyto uhlíky ale nebyly analyzovány z důvodu nejistoty jejich příslušnosti k výplni objektu.

Z hlediska funkce bereme v úvahu velikost a podhloubení na severní straně objektu. Šlo nejspíše o spodek objektu zásobního rázu – silo? Nepravidelnosti v půdorysu, stejně jako proměnlivý charakter stěn a výplně mohou být způsobeny zřícením původních stěn objektu.

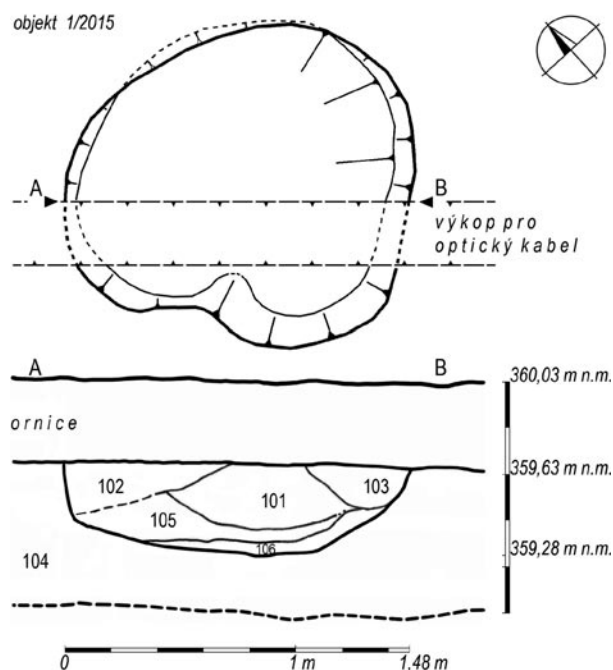
Popis objektu a vrstev

Jáma nepravidelně oválného půdorysu (horní hranice i dno); náběh stěn od povrchu i dna ostrý; na svislém řezu je tvar stěn konvexní nebo přímý se strmým sklonem (> 45°), na severu stěny lehce podhloubené; tvar dna konvexní; max. zjištěná hloubka 35 cm; rozměry půdorysu: 148 × 138 cm.

Výplň 101 – šedočerná prachová zemina, konzistence tvrdé, velmi těžko rozpojitelná nástrojem, rozpadá se do polyedrických struktur, čocky okrového podloží, spodní hranice zřetelná; **102** – středně hnědošedá prachová zemina, konzistence tvrdé, spodní hranice pozvolná; **103** – středně šedoohnědá prachová, konzistence tvrdé; spodní hranice zřetelná; **105** – hnědočerná prachová zemina, konzistence tvrdé, velmi těžko rozpojitelná nástrojem, rozpadá se do polyedrických struktur, spodní hranice zřetelná; **106** – středně šedoohnědá prachová, konzistence tvrdé; spodní hranice zřetelná.

Ornice (100) – středně hnědá zemina o mocnosti 40 cm poměrně ostře nasedala na podloží.

Podloží (104) – okrová prachová zemina s bělavými polohami bez příměsí.

Obr. 4. Bačalky, okr. Jičín. Kresebná dokumentace objektu 1/2015

KERAMICKÉ NÁLEZY

Z výplně popsaného objektu bylo získáno celkem 644 keramických zlomků,¹ z toho 153 (24 %) velmi malých ($\leq 2 \text{ cm}^2$). Značná část souboru (300 kusů, tj. 47 %) pochází z bagrovaného výkopku, a je tedy ochuzena o příslušnost k rozpoznávaným vrstvám. Počtem zlomků přísluší kategorii souborů „větších středních“ (od 500 do 1000 zlomků), popřípadě „menších středních“ (od 100 do 500 zlomků; *Zápotocký 1996, 439*), pokud pomíneme 153 velmi malých zlomků získaných flotací.

SJ 101, MV 0–20 cm, č. inv. A 30537/14, 16, 18, 27, 28, 41

Baalberský džbán: část HP (8 zl.), plece s odlomeným kořenem ucha a náběhem hrdla, vnitřní \varnothing H 60 mm, pod odlomeným kořenem ucha okrouhlý pupek, do strany a dolů vybíhá plastické žebro (vous), p21, B, obr. 5:1.

Amfora: část HP (7 zl.) s hladkou lištou na nasazení hrdla, \varnothing H 130 mm, p21, B, obr. 5:2.

Zásobní hrnce: část OH (8 zl.) s okrajovou lištou, O9 nebo O10, $\varnothing \pm 510$ mm, p2, B, obr. 6:1.

Nálevkovité poháry a hrnce: 1 zl. OH, O10, p20, $\varnothing \pm 230$ mm, obr. 6:2; část OH (7 zl.), O1, p2, B, obr. 6:9; část TD (19 zl.), D2, $\varnothing 97$ mm, zachovalá výška 144 mm p21, B, obr. 5:4.

Nálevkovité poháry: 1 zl. OH, O2, p2, A, obr. 6:7; 1 zl. OH, O2, p2, B, obr. 6:10; část HS (4 zl.), hrdlo prohnuté, odsazené ostřeji, \varnothing max. výdutě 170 mm, p21, obr. 6:5; 1 zl. HS, plynulý profil, \varnothing max. výdutě 170 mm, p21, B, obr. 6:17; část HS (3 zl.), plynulý profil, \varnothing max. výdutě 190 mm, p21, A.

Mísa?: 1 zl. OH, O2, p21, A, obr. 6:18; část OH (2 zl.), O2, $\varnothing 80$ mm, p21, A, obr. 6:19.

Tvar?: okraj: 1 zl. OH, O1, p21, B, obr. 6:16; 2 zl. OH, O5, p21, A. – Dna: 1 zl. TD, D1, p2, B, obr. 6:22; 1 zl. TD, D1, p2, B, obr. 6:25; 2 zl. TD, D4, p2, B; 1 zl. D, $\varnothing \pm 60$ mm, p2, B; část TD (3 zl.), D1, $\varnothing \pm 110$ mm, p21, B. – Atypické: část T (2 zl.), p2, B; část T (6 zl.), p2, B; část T (3 zl.), p2, C; část T (7 zl.), p2, B; část T (2 zl.), p21, A; 30 zl. T, p21, B; 7 zl. T, p21, A; 7 zl. T, p2, A; 41 zl. T, p2, B; 6 zl. T, p2, C; 1 zl. T, p1, B; 5 velmi malých zl., B.

SJ 103, MV 0–15 cm, č. inv. A30537/22, 48

Nálevkovité poháry a hrnce: 1 zl. OH, O3, p2, B, obr. 6:12; 1 zl. OH, O3, p2, B, obr. 6:13.

Zásobní hrnce – (s okrajovou lištou): 1 zl. OH, O10, p2, A, obr. 6:4.

Tvar?: atypické: část T (4 zl.), p2, B; 5 zl. T, p2, A; 10 zl. T, p21, B.

SJ 105, MV 20–30 cm, č. inv. A30537/30, 35, 37, 38, 42

Tvar?: okraj: 2 zl. OH, O2, p2, A; – Dna: 1 zl. TD, D1, $\varnothing \pm 110$ mm, p2, A; – Atypické: 9 zl. T, p21, A; 11 zl. T, p21, B.

SJ 101 a 102, MV 0–20 cm, č. inv. A30537/26, 28

Tvar?: atypické: 9 zl. T, A; 2 zl. T, p2, B; 18 zl. T, B; 5 zl. T, C; 73 zl. velmi malé.

Výkopek, č. inv. A 30537/1, 6, 11, 18, 31, 32, 33, 34, 39, 40, 43, 47

Nálevkovité poháry: část OH (6 zl.), O1, $\varnothing \pm 140$ mm, p2, A, obr. 6:6; část HS (6 zl.), hrdlo ostře nasazené, p2, B, obr. 6:8.

Zásobní hrnce – (s okrajovou lištou): 1 zl. OH, O10, $\varnothing \pm 230$ mm, p20, B, obr. 6:2; 1 zl. OH, O9, p2, B, obr. 6:3.

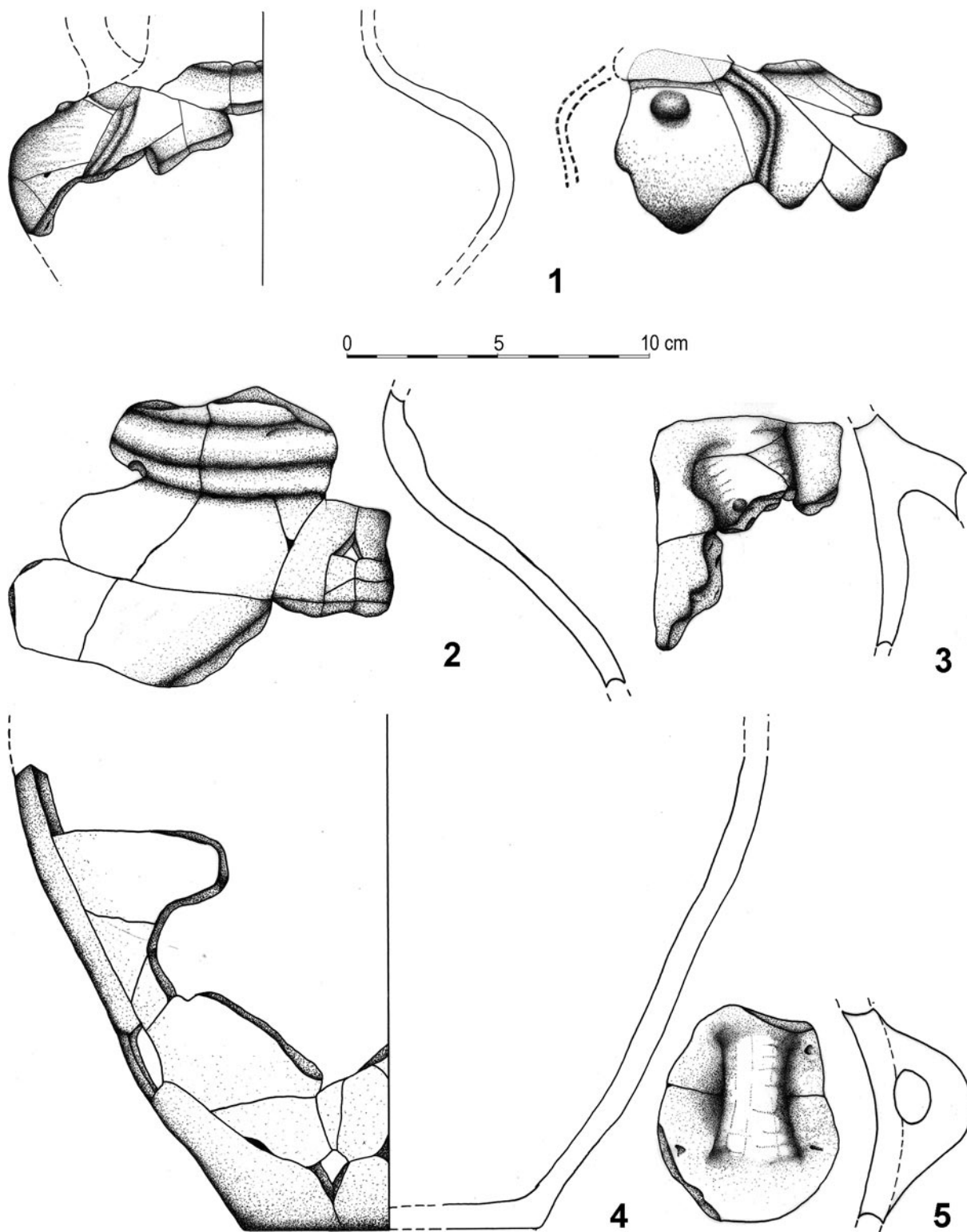
Mísa?: 1 zl. OH, O1, $\varnothing \pm 210$ mm, p21, B, obr. 6:20.

Amfora: 1 zl. ucha na výduti, ucho ploše válečkovité, p21, B, obr. 5:5.

Tvar?: okraj: 1 zl. OH, O1, $\varnothing \pm 150$ mm, p2, B, obr. 6:11; 1 zl. OH, O1 $\varnothing \pm 70$ mm, p20, A; 2 zl. OH, O1 p21, A; 1 zl. OH, O1, p2, B; 3 zl. OH, O1, p21, B; 1 zl. OH, O1, p21, C; 1 zl. OH, O3, $\varnothing \pm 350$ mm, p2, B, obr. 6:14; 1 zl. OH, O3, $\varnothing \pm 190$ mm, p21, B; 2 zl. OH, O3, p21, B. – Ucho: část T (5 zl.) s uchem na výduti, p21, B, obr. 5:3. – Dno: 1 zl. TD, D2, $\varnothing 110$ mm, p2, B, obr. 6:21; 1 zl. TD, D1, $\varnothing 90$ mm, p21, B, obr. 6:23; 1 zl. TD, D4, $\varnothing 100$ mm, p21, B; 1 zl. TD, D1, p21, B. – Atypické: část T (2 zl.), p1, B; 3× část T (3 zl.), p2, B; část T (2 zl.) p2, C; 4× část T (2 zl.), p21, B; 9 zl. T, p2, A; 17 zl. T, p21, A; 6 zl. T (velmi malé) A; 12 zl. T, p1, B; 34 zl. T, p2, B; 117 zl. T, p21, B; 26 zl. T (velmi malé), B; 5 zl. T, p2, C; 7 zl. T (velmi malé).

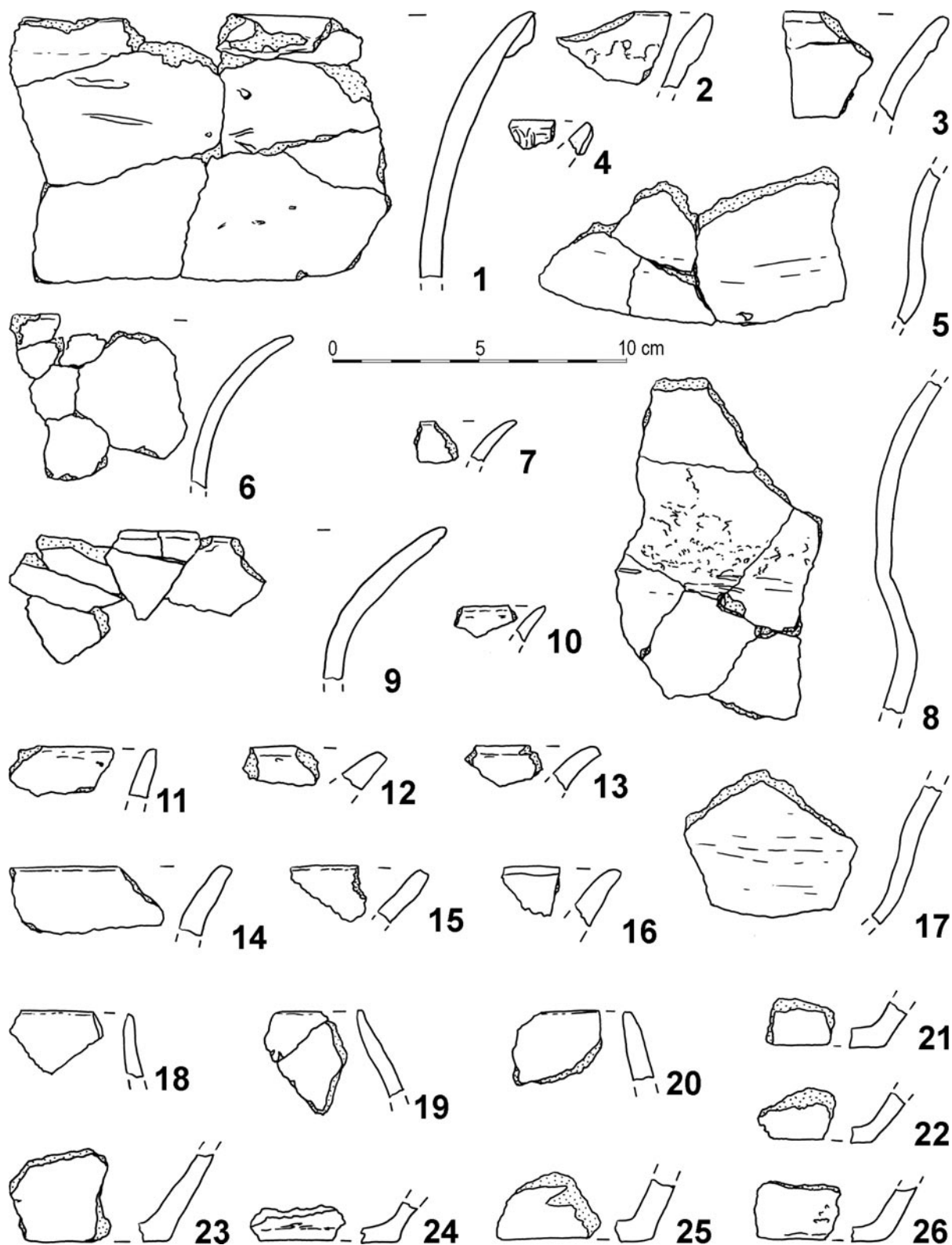
Základní strukturu keramického souboru podává *tab. 1*. Ukazuje poměr mezi výraznými zlomky z hlediska morfologických znaků: okraje, profilované (ucha, výčnělky, výrazná profilace), dna a atypické. Zjištěný poměr je zhruba srovnatelný s podstatnějšími a kulturně příbuznými soubory (cf. *Dobeš – Zápotocký 2013, 492, tab. 3*). Výzdoba se omezuje výhradně na plastické prvky: okrajová lišta členěná v případě zásobních hrnců (obr. 6:1,2,3,4), lišta na nasazení hrdla amfory (obr. 5:2), plastické žebro „vousy“ a kruhový výčnělek „pupík“ pod odlomeným kořenem ucha džbánu (obr. 5:1). Vhloubené prvky výzdoby (např. vpichy, rýžky, kolký) nebyly zjištěny ani v jednom případě. Celkem 6 případů výzdoby na zlomcích nebo částech tvoří 1% podíl z celého souboru. Značná převaha nezdobených zlomků pro keramiku star-

¹ Zkratky použité při popisu keramiky vycházejí z práce J. Kalfersta a M. Zápotockého (1991, pozn. 1 na str. 379, obr. 17): D – dno; H – hrdlo; O – okraj; P – plece; S – spodek; T – tělo nádoby (bez bližšího určení); zl. – zlomek, střepeň. Z nich jsou vytvořeny zkratky složené, udávající stupeň dochování nádob či částí (fragmentů). Okraje (O): O1 oblý; O2 přihrocený, O3 vodorovně seříznutý, O5 vně vyhnutý; O9 s vnější hladkou okrajovou lištou; O10 s vnější okrajovou lištou členěnou. Dna (D): D1 s rovným přídním; D2 s prohnutým přídním; D3 s nožkovitě odsazeným dnem; D4 se zaobleným obvodem. Síla střepeň je rozdělena do skupin: A tenkostěnná (4–6 mm); B středně silná (6–9 mm); C silnostěnná (nad 9 mm). Povrch, úprava (p): p1 leštěný; p2 hlazený; p20 otřelý, korodovaný; p21 jemně hlazený se stopami přeleštění, či otřelého leštění; 25 ledabyle nerovně hlazený; 31 jemně blátivý s tenkou vrstvičkou blátivého povrchu.

Obr. 5. Bačalky, okr. Jičín. Keramika z objektu 1/2015. Kresba L. Novotná

šího eneolitu je příznačná (cf. Dobeš – Zápotocký 2013, 492, tab. 3). Rozdělení souboru podle úpravy povrchu ukazuje *tab. 2*. V souboru jednoznačně převažují zlomky s jemně hlazeným povrchem se stopami leštění (58 %). Celkově keramika dosahuje vysoké technologické úrovně s kvalitním výpalem tmavé až černé barvy. Podle síly stěn jsme keramiku rozdělili do tří skupin (viz *tab. 3*). Patrně převažuje zastoupení stolní keramiky, podobně jako v případě objektu 1/85 v Benátkách (Kalferst – Zápotocký 1991, 403–404).

Obr. 6. Bačalky, okr. Jičín. Keramika z objektu 1/2015

V souboru jsme identifikovali následující třídy nádob: nálevkovité poháry a hrnce, džbány, mísy, amfory a zásobní hrnce s okrajovou lištou. Pro determinaci posloužily dobře zpracované soubory baalberské fáze KNP z Benátek (Kalferst – Zápotocký 1991) a Cimburku u Kutné Hory, spodní vrstva v objektech 30 a 45 (Zápotocký 2000).

okraje	30	5 %
dna	12	2 %
profilované	17	3 %
atypické	579	91 %
Σ	638	100 %

Tab. 1. Bačalky, okr. Jičín. Základní struktura keramického souboru

Mezi nálevkovité poháry a hrnce zařazujeme zlomky široce rozevřeného hrdla (obr. 6:2, 3,6,7,9,10) zřetelně odsazeného od těla (obr. 6:5, 8,17). V některých případech můžeme pozorovat pod okrajem nevýraznou okrajovou členěnou lištu (obr. 6:2,3). V případě pouhých zlomků nelze spolehlivě určit, zda se jedná o poháry nebo zásobní hrnce menších rozměrů (Zápotocký 1996, 441). Baalberský džbán je doložen charakteristickým profilem s výraznou horní výdutí (obr. 5:1). Na plecích lze pozorovat odlomený kořen ucha a pod ním okrouhlý výčnělek. Od odlomeného kořene ucha vybíhá do strany a dolů plastické žebro (polovina U vousu). Mísy připomínají kónická hrdla, chybí ale ostře zalomené výdutě (obr. 6:18,19,20). Na přítomnost amfor v souboru ukazuje hladká lišta na nasazení hrdla (obr. 5:2) a masivní ploše válečkovité ucho na výdutí (obr. 5:5). Zásobní hrnce charakterizuje prstovaná lišta pod okrajem a podstatnější průměr okraje. Špatně zachovalou, většinou odlomenou lištu pod okrajem značného průměru máme doloženou v jednom případě (obr. 6:1). Nelze rozpoznat, zda je okrajová lišta členěná.

KAMENNÁ ŠTÍPANÁ INDUSTRIE

Při výzkumu objektu 1 v Bačalkách bylo získáno rozebíráním sedimentu a plavením vzorků celkem 191 kusů štípané industrie (tab. 4). I přes velký počet je složení velmi monotónní a vypovídá o čistě dílenském charakteru souboru.

Použitou surovinou je patrně výhradně silicit glacienních sedimentů (99 %), pouze u 1 procenta nálezů (2 kusy) nešel typ silicitu pro přepálení určit, nejspíše se ale jedná také o stejný typ.

Retušované nástroje nejsou v kolekci přítomny vůbec, doložena je pouze debitáž. Mezi ní dominují drobné šupiny vzniklé při štípaní (124 kusů, 64,9 % kolekce, jejich vysoký podíl je daný metodou výzkumu). Z nich 11 (8,9 %) kusů je menších než 3 mm, 29 (23,4 %) kusů spadá do rozmezí velikosti 3 až 4 mm, 59 (47,6 %) do rozmezí 4 až 5 mm a 25 (20,2 %) jich je větších než 5 mm.

Úštěpů je celkem 35 (18,3 %), z toho jeden spadá do kategorie čepelovitých úštěpů. Amorfních zlomků bylo zachyceno celkem 27 (14,1 %) a čepelí či jejich zlomků pouze 5 (2,6 %). Zajímavé je, že tři z čepelí mají charakter mikročepelí a zbývající dvě jsou užší než 0,9 cm, což je na postmezolitický soubor štípané industrie velmi málo. Celkově i bez šupin má soubor výrazně drobnotvarý charakter. Průměrná délka artefaktů bez šupin je 1,3 cm, šířka 1,1 cm a výška 0,3 cm. Stopy po přepálení v ohni vykazují tři artefakty.

Výrazně dílenský charakter souboru je v prostředí českého neolitu a eneolitu výjimečný a nemá obdoby (viz například Svoboda – Čižmářová 1984; Šída 2007 s další literaturou; Ernée et al. 2007; Sosnová 2016; Novák – Šída 2017; Novák et al. 2017; Šída v tisku). Charakter industrie je patrně omezený tím, že známe obsah jediného objektu. Je ale zřejmé, že se jedná o odpad pouze z produkce štípané industrie (a podle charakteru nejspíše z úpravy jader, nikoli z jejich těžby). Finální čepel a především retušované nástroje zcela absentují, jejich produkce patrně probíhala jinde. Dílenský odpad byl společně s dalším odpadem deponován do výplně zahloubeného objektu, jehož původní funkcí bylo skladování obilí (silo). Zdá se, že objekt nebyl přímo využit při výrobě. Máme před sebou poměrně vzácný případ dokladu jednorázové aktivity na sídlišti staršího stupně kultury s nálevkovitými poháry.

Povrch nádob			
p1	leštěný	16	3 %
p2	hlazený	190	38 %
p20	otřelý, korodovaný	2	0,4 %
p21	jemně hlazený, stopy leštění	288	58 %
Σ		496	100 %

Tab. 2. Bačalky, okr. Jičín. Rozdělení keramiky podle úpravy povrchu

Keramika			
A.	tenkostěná (4–6 mm)	106	16 %
B.	středně silná (6–9 mm)	436	68 %
C.	silnostěnná (nad 9 mm)	22	3 %
-	neurčeno	80	12 %
Σ		644	100 %

Tab. 3. Bačalky, okr. Jičín. Rozdělení keramiky podle síly stěn

	SGS	přepálený silicit	celkem	%
amorfní zlomek	26	1	27	14,1
čepel	5		5	2,6
čepelovitý úštěp	1		1	0,5
úštěp	33	1	34	17,8
šupina	124		124	64,9
celkem	189	2	191	100
%	99	1	100	

Tab. 4. Bačalky, okr. Jičín. Surovinové a technologické složení kolekce kamenné štípané industrie

Soupis nálezů²

1. soubor: 8; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,45 cm; š. 1,05 cm; v. 0,15 cm; patka: G; typ kombewa, odráží původní bulbos.
2. soubor: 9; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 2,1 cm; š. 2,2 cm; v. 0,45 cm; patka: D.
3. soubor: 10/1; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,4 cm; š. 1,5 cm; v. 0,4 cm; patka: C.
4. soubor: 10/2; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,2 cm; š. 2 cm; v. 0,7 cm; patka: A; kůra: 3, rozsah: 5.
5. soubor: 10/3; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: hlíza; d. 3,3 cm; š. 1,65 cm; v. 1,45 cm; kůra: 2.
6. soubor: 11/1; lokalizace: SJ 101; MV 0–20; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,3 cm; š. 2,05 cm; v. 0,4 cm; patka: E.
7. soubor: 11/2; lokalizace: SJ 101; MV 0–20; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: hlíza; d. 1,7 cm; š. 3,45 cm; v. 0,45 cm; patka: A; kůra: 2, rozsah: 1.
8. soubor: 11/3; lokalizace: SJ 101; MV 0–20; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: hlíza; d. 1,5 cm; š. 1,2 cm; v. 0,25 cm; patka: C; kůra: 2, rozsah: 5.
9. soubor: 11/4; lokalizace: SJ 101; MV 0–20; typ: čepelovitý úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,55 cm; š. 1 cm; v. 0,2 cm; patka: B.
10. soubor: 11/5; lokalizace: SJ 101; MV 0–20; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,8 cm; š. 1,4 cm; v. 0,35 cm; kůra: 3.
11. soubor: 12/1; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 2,2 cm; š. 1,4 cm; v. 0,85 cm.
12. soubor: 12/2; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,05 cm; š. 0,75 cm; v. 0,1 cm.
13. soubor: 13; lokalizace: SJ 101; MV 0–20; typ: úštěp; surovina: přepálený silicit; stav: hlíza; d. 2,1 cm; š. 2,2 cm; v. 0,6 cm; kůra: 2, opálení: 1, rozsah: 95.
14. soubor: 16; lokalizace: SJ 101; MV 0–20; typ: amorfní zlomek; surovina: přepálený silicit; stav: fragment; d. 1,3 cm; š. 0,7 cm; v. 0,2 cm; opálení: 1.
15. soubor: 30/1; lokalizace: SJ 106; MV 40; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 2,1 cm; š. 1,4 cm; v. 0,6 cm; patka: B.
16. soubor: 30/2; lokalizace: SJ 106; MV 40; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,7 cm; š. 1,2 cm; v. 0,65 cm; opálení: 1.
17. soubor: 30/3; lokalizace: SJ 106; MV 40; typ: čepel; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,85 cm; š. 0,6 cm; v. 0,15 cm; fragment čepel: terminální.
18. soubor: 30/4; lokalizace: SJ 106; MV 40; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,2 cm; š. 1,15 cm; v. 0,2 cm; patka: C.
19. soubor: 30/5; lokalizace: SJ 106; MV 40; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,35 cm; š. 0,85 cm; v. 0,2 cm; patka: G.
20. soubor: 30/6; lokalizace: SJ 106; MV 40; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,95 cm; š. 0,9 cm; v. 0,1 cm; patka: G.
21. soubor: 30/7; lokalizace: SJ 106; MV 40; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,85 cm; š. 1,15 cm; v. 0,3 cm; patka: D.
22. soubor: 41/1; lokalizace: SJ 101; MV 40; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,55 cm; š. 1 cm; v. 0,6 cm.
23. soubor: 41/2; lokalizace: SJ 101; MV 40; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,5 cm; š. 1,4 cm; v. 0,1 cm; patka: B.
24. soubor: 48/1; lokalizace: SJ 103; MV 0–15; typ: čepel; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,2 cm; š. 0,6 cm; v. 0,1 cm; patka: C; fragment čepel: bez terminální partie.
25. soubor: 48/2; lokalizace: SJ 103; MV 0–15; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,1 cm; š. 0,8 cm; v. 0,15 cm.
26. soubor: 48/3; lokalizace: SJ 103; MV 0–15; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,95 cm; š. 0,6 cm; v. 0,1 cm.
27. soubor: 48/4; lokalizace: SJ 103; MV 0–15; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,95 cm; š. 0,7 cm; v. 0,2 cm.
28. soubor: 48/5; lokalizace: SJ 103; MV 0–15; typ: čepel; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,55 cm; š. 0,85 cm; v. 0,1 cm; fragment čepel: terminální.
29. soubor: 48/6; lokalizace: SJ 103; MV 0–15; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,6 cm; š. 0,4 cm; v. 0,15 cm.
30. soubor: 48/7; lokalizace: SJ 103; MV 0–15; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: hlíza; d. 0,8 cm; š. 0,45 cm; v. 0,2 cm; kůra: 2.

² Kamenná štípaná industrie byla hodnocena podle metodiky publikované v práci Šída 2007. Zkratky: SJ – stratigrafická jednotka; SGS – silicit glacienních sedimentů; d. – délka; š. – šířka; v. – výška. Typy patek: A – přirozená kůra suroviny; B – rovná lomová plocha; C – negativ úštěpu; D – několik hrubších negativů úštěpu; E – kombinace hrubé a jemné retuše; G – nelze určit. Kůra: 2 – kůra hlízy; 3 – kůra fragmentu. Rozsah kůry v procentech.

31. soubor: A; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,8 cm; š. 0,55 cm; v. 0,1 cm; patka: D.
 32. soubor: B/1; lokalizace: SJ 105; MV 30; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,3 cm; š. 1,7 cm v. 0,3 cm; patka: B.
 33. soubor: B/2; lokalizace: SJ 105; MV 30; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1 cm; š. 1,4 cm; v. 0,2 cm; patka: D.
 34. soubor: B/3; lokalizace: SJ 105; MV 30; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,8 cm; š. 0,7 cm; v. 0,1 cm; patka: C.
 35. soubor: C/1; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,7 cm; š. 1,1 cm; v. 0,2 cm; patka: D.
 36. soubor: C/2; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1 cm; š. 0,9 cm; v. 0,2 cm.
 37. soubor: C/3; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1 cm; š. 0,6 cm; v. 0,2 cm.
 38. soubor: D/1; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 3,1 cm; š. 2,1 cm; v. 0,3 cm.
 39. soubor: D/2; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 3,1 cm; š. 1,65 cm; v. 0,2 cm.
 40. soubor: D/3; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,3 cm; š. 1,6 cm; v. 0,3 cm; patka: G.
 41. soubor: D/4; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,15 cm; š. 0,95 cm; v. 0,7 cm.
 42. soubor: D/5; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,8 cm; š. 1,2 cm; v. 0,5 cm.
 43. soubor: D/6; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,4 cm; š. 1,05 cm; v. 0,2 cm; patka: C.
 44. soubor: D/7; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,35 cm; š. 0,9 cm; v. 0,3 cm.
 45. soubor: D/8; lokalizace: výkopek; typ: čepel; surovina: SGS; stav: hlíza; d. 1,1 cm; š. 0,8 cm; v. 0,2 cm; kůra: 2, rozsah: 75, fragment čepele: středový.
 46. soubor: E/1; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,35 cm; š. 1,4 cm; v. 0,3 cm; patka: G.
 47. soubor: E/2; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,45 cm; š. 1,9 cm; v. 0,35 cm; patka: B.
 48. soubor: E/3; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,2 cm; š. 1,8 cm; v. 0,25 cm; patka: C.
 49. soubor: E/4; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,45 cm; š. 0,7 cm; v. 0,5 cm.
 50. soubor: E/5; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: hlíza; d. 1,35 cm; š. 1,1 cm; v. 0,2 cm; kůra: 2.
 51. soubor: E/6; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,1 cm; š. 0,4 cm; v. 0,4 cm.
 52. soubor: E/7; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,2 cm; š. 0,5 cm; v. 0,2 cm; patka: G.
 53. soubor: E/8; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,8 cm; š. 0,85 cm; v. 0,2 cm; patka: C.
 54. soubor: E/9; lokalizace: výkopek; typ: čepel; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,3 cm; š. 0,3 cm; v. 0,1 cm; fragment čepele: bez bazální partie.
 55. soubor: E/10; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,8 cm; š. 1 cm; v. 0,15 cm; patka: G.
 56. soubor: E/11; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,65 cm; š. 1 cm; v. 0,15 cm; patka: G.
 57. soubor: E/12; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,3 cm; š. 0,6 cm; v. 0,4 cm.
 58. soubor: E/13; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,9 cm; š. 0,7 cm v. 0,2 cm; patka: G.
 59. soubor: E/14; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,9 cm; š. 0,7 cm; v. 0,2 cm.
 60. soubor: E/15; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,7 cm; š. 0,4 cm; v. 0,1 cm; patka: C.
 61. soubor: E/16; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,05 cm; š. 0,95 cm; v. 0,15 cm; patka: G.
 62. soubor: E/17; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,25 cm; š. 0,55 cm; v. 0,1 cm; patka: G.
 63. soubor: E/18; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,7 cm; š. 0,7 cm; v. 0,1 cm; patka: C.
 64. soubor: E/19; lokalizace: výkopek; typ: úštěp; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,8 cm; š. 0,7 cm; v. 0,2 cm; patka: C.
 65. soubor: E/20; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 1,05 cm; š. 0,4 cm; v. 0,2 cm.
 66. soubor: E/21; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,8 cm; š. 0,7 cm; v. 0,2 cm.
 67. soubor: E/22; lokalizace: výkopek; typ: amorfní zlomek; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,7 cm; š. 0,7 cm; v. 0,2 cm.
 68–78. soubor: E/23; lokalizace: výkopek; typ: 11× šupina; surovina: SGS; stav: fragment; d. < 0,3 cm.
 79–107. soubor: E/34; lokalizace: výkopek; typ: 29× šupina; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,3–0,4 cm.
 108–166. soubor: E/63; lokalizace: výkopek; typ: 59× šupina; surovina: SGS; stav: fragment; d. 0,4–0,5 cm.
 167–191. soubor: E/122; lokalizace: výkopek; typ: 25× šupina; surovina: SGS; stav: fragment; d. > 0,5 cm.

ZVÍŘECÍ KOSTI

Fragmenty zvířecích kostí a zubů získané ze zásobní jámy v Bačalkách dosahovaly počtu 2852 a celkové hmotnosti 802,5 g (tab. 5). Značná zlomkovitost, kdy průměrná hmotnost jednoho fragmentu činila 0,3 g, předznamenala nízký stupeň určitelnosti osteologického materiálu. Tu ovlivnila také skutečnost, že necelá čtvrtina souboru byla spálená (642, tj. 22,5 %). Vysoký podíl malých fragmentů je daný metodou výzkumu – proplavením výplně objektu. Určit se nepodařilo 2783 (tj. 97,6 %) savčích a ptačích kostí.

Druh/kategorie	Počet	Hmotnost (g)
Skot (<i>Bos taurus</i>)	18	79,6
Skot/pratur (<i>Bos sp.</i>)	1	38,6
Skot/jelen (<i>Bos/Cervus</i>)	1	0,4
Prase domácí (<i>Sus domesticus</i>)	20	34,9
Prase (<i>Sus sp.</i>)	25	14,9
Malý přežvýkavec	2	0,5
Kuna (<i>Martes sp.</i>)	2	0,06
Velký savec	26	84,5
Střední savec	33	22,7
Neurčený savec	2722	526
Neurčený pták	2	0,3
Celkem	2852	802,5

Tab. 5. Bačalky, okr. Jičín. Základní kvantifikace osteologických nálezů

Zbylé nálezy byly determinovány jen do rodu *Sus* sp. Více než polovinu kostěných zbytků prasat v zásobní jámě (29, tj. 64,4 %) tvořily zuby nebo jejich části. Podle druhů zubů a věkového určení víme nejméně o dvou jedincích – mladším 6 měsíců a 1–1,5 roku starém (det. dle Grant 1982). Lze shrnout, že nadpoloviční množství zubů prasat (52 %) bylo přiřazeno k mladým až dospívajícím zvířatům. Naopak u kostí lebky, obratlů a postkraniálního skeletu to byla necelá čtvrtina (24 %). Rozbor osteologického materiálu přinesl také zjištění, že necelá polovina kostí prasat (21, tj. 47 %) byla spálena při vyšších teplotách.

Mezi nálezy skotu (NISP=19; tab. 5) se výrazněji vyskytovaly zuby, a to patrně z toho důvodu, že jsou více mineralizované, a tím i odolnější vůči zvětrávání a působení dalších činitelů. Z 18 pozůstatků skotu, připadalo na zuby osm. Výhoda shromážděných zubů spočívá především v tom, že uchovávají informaci o porážkovém věku zvířat. Podrobení zubů skotu detailnímu studiu (det. dle Ewbank et al. 1964; Higham 1967) ukázalo, že nejméně pět jedinců se dožilo různého věku – nejvýše 15 měsíců, 15–24 měsíců, 2–2,5 roku, 4–5 let nebo 6–8 let. Je zřejmé, že s výjimkou nejstaršího jedince se jednalo převážně o ještě tělesně nedospělé tury, což nasvědčuje tomu, že užitkovým cílem jejich chovu bylo maso, tuk a další tkáně. U šesti kostí, především z chodidlové oblasti zadní končetiny, nelze vyloučit, že patřily pouze jednomu teleti. Na povrchu páté záprstní kosti dospělého skotu byl pozorován příčný zářez. Další doklad manipulace s těly turů, například ve formě zářezů či záseků, nebyl zjištěn. Ve srovnání se situací u prasete byly spáleny jen dva zlomky zubů skotu.

Článek prstu a třenový zub horní čelisti poukázaly na dospělou kunu, lovený kožešinový druh, který dorůstá půlmetrové délky.

OSTATNÍ NÁLEZY

Mazanice byla obsažena v každé vrstvě objektu a vždy šlo o velmi malé hrudky bez stop po příměsích a bez otisků (negativů) konstrukčních prvků. Ve vrstvě 102 byl nalezen úštěp žlutého pískovce, délka 43 mm, šířka 28 mm, výška 11 mm.

DATOVÁNÍ

Množstvím keramických zlomků je předmětný soubor poměrně početný, ale vzhledem ke značné fragmentaci nevalné vypovídací hodnoty. Velice skromná výzdoba, zastoupená okrajovými lištami, hladkou lištou na nasazení hrdla, plastickými „vousy“ a okrouhlým pupkem, odkazuje na dobře popsané soubory ze sídlištních kontextů baalberského stupně KNP východních i středních Čech: Benátky (*Kalferst – Zápotocký 1991*), Kutná Hora-Cimburk, spodní vrstva v objektech 30 a 45 (*Zápotocký 2000*).

Soubor nejvíce určuje torzo džbánu. Charakterizuje jej profilace a plastické žebro „vousy“ – zjevně polovina původního tvaru obráceného U. Mezi vousy je posazený okrouhlý pupek. Tyto znaky pozorujeme u džbánů baalberského typu (*Zápotocký 1956; týž 1958, 670–672; týž 2002a, 291*), i když ne přesně v této konfiguraci. Další zjištěné tvary jsou nálevkovité poháry a hrnce, amfory, mísy (?) a zásobní hrnce s okrajovou lištou. Ačkoliv se nejedná o plnou šíři inventáře, můžeme uzavřít, že se hlásí do téže vývojové etapy KNP. Velice střídmá výzdoba omezující se na výše popsané prvky, odkazuje podle dělení M. Zápotockého (2013, 394) na střední fázi (II.2) staršího, baalberského stupně. Otázkou je, nakolik je určující absence chronologických znaků u tak nevýrazného/fragmentovaného souboru.

NÁLEZ KAMENNÉ BROUŠENÉ SEKERY

V březnu 2016 našel pan S. Zeler z Bačalek kamennou sekeru na zoraném poli, cca 70 m JZ od zahloubeného objektu prozkoumaného v roce 2015. Jedná se o týž pozemek parc. č. 217/17 (obr. 2 a 3). Dle svých slov získal nálezce motivaci k občasnému povrchovému průzkumu lokality na základě minulého nálezů. Sekeru předal do sbírek RMaG (č. př. 85/2016).

Popis: sekera se silným týlem (obr. 7); typ: C2-2; zachovalost 14; ostří 1.2; týl 4.2; hornina: zelenošedý spilit; povrch cele leštěný; délka: 109 mm, šířka: 41 mm; výška: 21 mm; hmotnost: 161 g. Poznámka: část týlu a ostří otlučeno. Popisný kód dle *Zápotocký 2002b*.

Pro období eneolitu se stala vůdčím typem obdélná sekerka s obdélným příčným průřezem (hraněná), která přechází až k mírně trapézovitým formám. Tento typ seker nastupuje už ve starším období KNP a charakteristický je ve středním eneolitu (*Zápotocký 2002b*; *Zápotocký – Zápotocká 2008*, 208–209).

ZÁVĚR

V průběhu terénního výzkumu na poli při JZ okraji Bačalek v roce 2015 byl zjištěn jediný zahloubený objekt, obsahující keramické zlomky, kamennou štípanou industrii, zlomky zvířecích kostí a nepočtené drobné hrudky mazanice. Původní účel objektu interpretujeme jako zásobní, pravděpodobně silo a dle keramiky je řadíme do staršího eneolitu – baalberského stupně KNP. Kulturně určujícím nálezem je torzo baalberského džbánu. Z dalších tvarů jsou zastoupeny nálevkovité poháry a hrnce, amfora, zásobní hrnec a pravděpodobně také mísy.

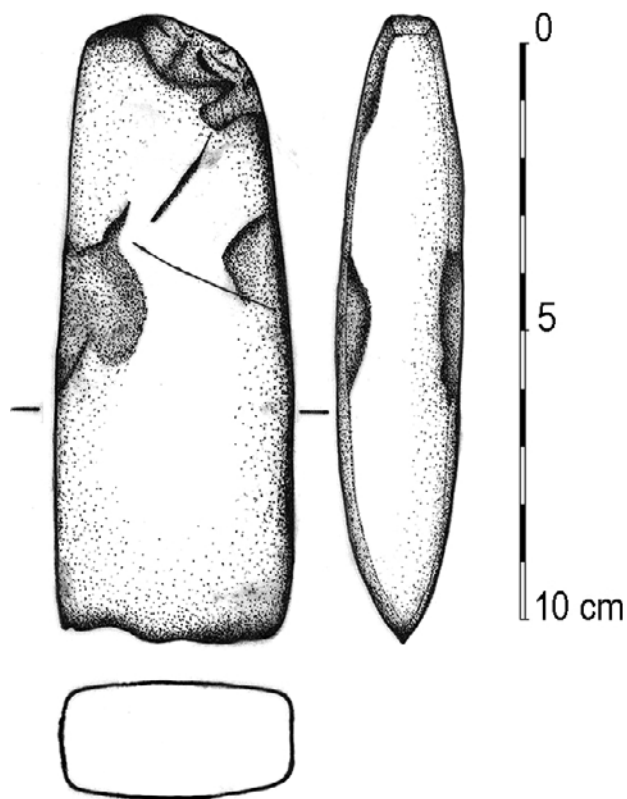
Pozoruhodná je kamenná štípaná industrie vypovídající o čistě dílenském charakteru kolekce bez přítomnosti finálních čepelí a retušovaných nástrojů. Sestává takřka výlučně z úštěpů a šupinek (191 ks), nejspíše z úpravy jader, a představuje dílenský odpad, který byl deponován do objektu, který pozbyl původní účel.

V osteologickém souboru dominují kosti prasat, které často patřily mladým až dospívajícím jedincům. Rovněž v případě kostí skotu se většinou jednalo o nedospělé jedince, jejichž užitkovým cílem bylo maso. Podíl spálených kostí prasat byl, ve srovnání se skotem, výrazně vyšší. Dále je doložena dospělá kuna a kosti blíže nespecifikovaného ptáka.

Společnými znaky všech kategorií nálezů jsou značná fragmentárnost/malé rozměry, kterou nelze přičíst pouze postdepozičním procesům. Rozdíly sledujeme u nálezů, které byly v kontaktu s ohněm. Kamenná štípaná industrie téměř nevykazuje (až na dvě výjimky) stopy přepálení, oproti tomu kosti zvířat byly spáleny ve 22,5 % případů. Je zřejmé, že poslední funkcí zahloubeného objektu bylo ukládání odpadu v rámci sídliště. Charakter zvrstvení výplně ukazuje spíše na zasypávání objektu a hroucení stěn, než na postupné zaplňování splavenou zeminou.

Nález kamenné broušené sekery se silným týlem v roce 2016, cca 70 m JZ od popsaného objektu, naznačuje existenci rozsahem většího sídlištního areálu v uvedeném období.

Představené nálezy přinášejí na dosavadní poměry Jičínka ucelenější soubor z období staršího eneolitu. V případě k. ú. Bačalky jde o první podstatnější nálezový celek a jednoznačný doklad pravěké sídlištní aktivity.

Obr. 7. Bačalky, okr. Jičín. Kamenná broušená sekera nalezená v roce 2016. Kresba L. Novotná

LITERATURA

- Černý, V. J. 1878: O starožitnostech z Libánska, Památky archaeologické a místopisné 10, 822–823.
- Degerbøl, M. – Fredskild, B. 1970: The Urus (*Bos primigenius* Bojanus) and neolithic domesticated cattle (*Bos taurus domesticus* Linné) in Denmark. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Biologiske Skrifter 17 (1). København.
- Demek, J. – Mackovčín, P. eds. 2006: Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny. Vyd. 2. Brno.
- Dobeš, M. – Zápotocký, M. 2013: Pozdní fáze kultury nálevkovitých pohárů v severozápadních Čechách: sídliště Brozany nad Ohří, Archeologické rozhledy 65, 451–503.
- Driesch, A. von den 1976: A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites. Peabody Museum. Bulletin 1. Cambridge.
- Ernée, M. – Dobeš, M. – Hlaváč, J. – Kočár, P. – Kyselý, R. – Šída, P. 2007: Zahloubená chata ze středního eneolitu v Praze 9 – Miškovcích, Památky archeologické 98, 31–108.
- Ewbank, J. M. – Phillipson, D. W. – Whitehouse, R. D. – Higgs, E. S. 1964: Sheep in the Iron Age: a method of study, Proceedings of the Prehistoric Society 30, 423–436.
- Grant, A. 1982: The use of tooth wear as a guide to the age of domestic ungulates. In: B. Wilson – C. Grigson – S. Payne (eds.), Ageing and sexing animal bones from archaeological sites. British Archaeological Reports. British Series 109. Oxford, 91–108.
- Higham, C. F. 1967: Stock rearing as a cultural factor in prehistoric Europe, Proceedings of the Prehistoric Society 33, 84–106.
- Kalferst, J. – Zápotocký, M. 1991: Sídliště ze staršího období kultury nálevkovitých pohárů u Benátek, okr. Hradec Králové, Archeologické rozhledy 43, 376–410.
- Novák, R. – Šída, P. 2017: Stopy sídlištního areálu kultury nálevkovitých pohárů v k. ú. Chyjice, okr. Jičín, Archeologie ve středních Čechách 21, 217–229.
- Novák, R. – Šída, P. – Kubálek, P. – Nývltová Fišáková, M. 2017: Sídliště a pohřeb kultury s vypíchanou keramikou v Dětenicích, okr. Jičín, Archeologie ve středních Čechách 21, 529–554.
- Quitt, E. 1971: Klimatické oblasti Československa. Studia Geographica 16. Brno.
- Sosnová, A. 2016: Sídliště z mladšího (salzmündského) stupně kultury nálevkovitých pohárů z Líbeznice, okr. Praha-východ, Archeologie ve středních Čechách 20, 161–252.
- Svoboda, J. – Čizmářová, J. 1984: Výzkum dílen z doby kamenné na Stránské skále (okr. Brno-město), Přehled výzkumů 1982, 11–12.
- Šída, P. 2007: Využívání kamenné suroviny v mladší a pozdní době kamenné. Dílenské areály v oblasti horního Pojizeří. Dissertationes archaeologicae Brunenses/Pragensesque 3. Praha.
- Šída, P. v tisku: Lithics. In: J. Beneš a kol., The Neolithic Site of Hrdlovka. České Budějovice.
- Ulrychová, E. 2000: Osenice, o. Dětenice, okr. Jičín, Výzkumy v Čechách 1998, 132.
- Venclová, N. 2001: Výroba a sídla v době laténské. Praha.
- Waldhauser, J. 1996: Keltové na Jizeře a v Českém ráji. Praha.
- Zápotocký, M. 1956: Baalberská skupina v Čechách, Archeologické rozhledy 8, 539–563.
- Zápotocký, M. 1958: Problematika periodizace kultury nálevkovitých pohárů v Čechách a na Moravě, Archeologické rozhledy 10, 664–700.
- Zápotocký, M. 1996: Raný eneolit v severočeském Polabí, Archeologické rozhledy 48, 404–459, 543–544.
- Zápotocký, M. 2000: Cimbura und die Höhensiedlungen des frühen und älteren Äneolithikums in Böhmen. Mit Beiträgen von L. Peške und S. Vencl. Památky archeologické – Supplementum 12. Praha.
- Zápotocký, M. 2002a: K sídelním a pohřebním areálům kultury nálevkovitých pohárů v severozápadních Čechách: Vikletice, okr. Chomutov. In: P. Čech – Z. Smrž (eds.), Sborník Drahomíru Kouteckému. Příspěvky k pravěku a rané době dějinné severozápadních Čech 9. Most, 281–308.
- Zápotocký, M. 2002b: Eneolitická broušená industrie a osídlení regionu Čáslav – Kutná Hora. In: I. Pavlů (ed.), Bylany Varia 2. Praha, 159–228.
- Zápotocký, M. 2013: Kultura nálevkovitých pohárů v severočeském Polabí (ca 40.–33. století př. Kr.), Archeologie ve středních Čechách 17, 387–513.
- Zápotocký, M. – Zápotocká, M. 2008: Kutná Hora – Denemark, hradiště řivnáčské kultury (ca 3000–2800 před n. l.). Památky archeologické – Supplementum 18. Praha.

The discovery of a settlement feature of the Funnel Beaker culture and an Aeneolithic axe at Bačalky, Jičín District

In 2015 remnants of a settlement area from the Baalberg phase of the Funnel Beaker culture were detected near the southwestern edge of the village of Bačalky. A fragment of the so-called Baalberg jug is the culturally-determining find here. From among other pottery shapes, funnel-shaped beakers and pots, an amphora and a storage pot and probably also bowls are represented. One of the excavated structures was a sunken feature which we interpret as a storage pit that was secondarily used for the deposition of refuse. Commonplace settlement activities are documented by finds of various artefacts and ecofacts: chipped stone industry of purely workshop character, daub and animal bones – especially pig, cattle, but also marten and an unspecified kind of bird. The find of a stone polished axe with a massive butt, which was made approximately 70 m southwest of the mentioned feature in 2016, indicates the existence of a much larger settlement area at the given location.

(English by Jan Machula)

Fig. 1. Location of the site on a map of Bohemia

Fig. 2–3. Locations of feature 1/2015 and the axe found in 2016

Fig. 4. Drawing documentation of feature 1/2015

Fig. 5–6. Pottery from feature 1/2015

Fig. 7. Stone polished axe found in 2016

Radek Novák, Regionální muzeum a galerie v Jičíně, Valdštejnovo náměstí 1, 506 01 Jičín
novak@muzeumhry.cz

Petr Šída, Katedra archeologie FF UHK, náměstí Svobody 331, 500 00 Hradec Králové
petsida@seznam.cz

Lenka Kovačiková, Laboratoř archeobotaniky a paleoekologie, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích,
Na Zlaté stoce 3, 370 05 České Budějovice
lenka.kovacikova@gmail.com
